
**Національна академія наук України
Національний науково-природничий музей
Українське теріологічне товариство НАН України**

*серія: Праці Теріологічної Школи, випуск 5
Proceedings of the Theriological School, volume 5*

Ігор Загороднюк

**ПОЛЬОВИЙ ВИЗНАЧНИК
ДРІБНИХ ССАВЦІВ УКРАЇНИ**

Київ — 2002

УДК 599 (47)

**Загороднюк І. В. Польовий визначник дрібних ссавців України.
Київ, 2002. — 60 с. (Праці Теріологічної Школи, випуск 5)**

**Zagorodniuk I. V. Field key to small mammals of Ukraine. Kyiv, 2002, 60 pp.
(Proceedings of the Theriological School, volume 5).**

Керівництво присвячено визначенню дрібних наземних ссавців (зокрема, мишоподібних гризунів і землерийок), що є традиційними об'єктами дослідження більшості фахівців і фоновими групами ссавців при обліках фауни із застосуванням стандартних виставлених у лінії пасток типу Геро або живоловок. Описано основні методи обліку дрібних ссавців, поради щодо визначення статі й віку, охарактеризовано діагностичні ознаки. Ключі організовано за дихотомічною системою і представлено у вигляді основного ключа до родин та 10 ключів до родів і видів кожної родини (кротові, мідичеві вовчкові, мишівкові, тушканові, сліпакові, мишачі, хом'якові, норичеві). Таблиць 7, рисунків 45, бібліографія 197 назв.

В ілюстраціях використано рисунки Г. Глікмана, О. Формозова, М. Кондакова (на обкладинці — соня садова, *Eliomys quercinus*, за рис. М. Кондакова).

Редакційна колегія серії "Праці Теріологічної Школи":

академік НАН України, доктор біол. наук В. Топачевський (голова),
доктор біол. наук В. Гайченко, доктор біол. наук І. Смельянов (заступник голови),
кандидат біол. наук І. Загороднюк (науковий редактор), доктор біол. наук М. Ковтун,
доктор біол. наук Ю. Крочко, доктор біол. наук Л. Рековець.

Друкується за рішенням Ради Теріологічної школи від 17.09.2002.

Рецензенти: Олександр Зиков (Київський національний університет),
Свєнтія Сребродольська (Львівський національний університет).

© Українське теріологічне товариство НАНУ, 2002

© Загороднюк І. В., 2002

ISBN 966-02-0692-5

ISBN 966-02-2642-X (Випуск 5)

Зміст

Summary	4
Передмова	5
Частина 1. Мікромамалії та їх обліки	6
Мікромамалії як облікова група.....	6
Контрольний список родів та видів.....	7
Основні методи обліку мікромамалій.....	10
Оцінки рясноти видів.....	13
Частина 2. Діагностичні ключі та ознаки	14
Техніка роботи з визначником.....	14
Меристичні ознаки мікромамалій.....	15
Метричні ознаки мікромамалій.....	16
Визначення статі та віку тварин.....	16
Колекціонування та етикетка.....	17
Ключ до родин мікромамалій.....	18
Частина 3. Ключі до родів і видів (non-Muroidea)	22
I. Ключ до родів та видів кротових (Talpidae).....	22
II. Ключ до родів і видів мідичевих (Soricidae).....	23
III. Ключ до родів і видів вовчкових (Myoxidae).....	28
IV. Ключ до видів мишівкових (Sminthidae).....	29
V. Ключ до родів і видів тушканових (Dipodidae).....	31
Частина 4. Ключі до родів і видів Muroidea	32
VI. Ключ до родів і видів сліпакових (Spalacidae).....	32
VII. Ключ до родів і видів мишачих (Muridae).....	34
VIII. Ключ до родів і видів хом'якових (Cricetidae).....	39
IX. Ключ до родів і видів норицевих (Arvicolidae).....	40
X. Ключ до видів звичайних нориць (Microtina).....	43
Частина 5. Додатки	47
Розміри тіла мікромамалій.....	47
Головні монографічні зведення.....	49
Статті та короткі повідомлення.....	51
Післямова	59

Summary

Igor V. Zagorodniuk.

Field key to small mammals of Ukraine. — Kyiv, 2002, 60 pp.

This issue is the current volume (volume 5) of the Proceedings of the Theriological School, that is the most important network as well as annual workshop for theriologists in Ukraine as a whole.

This guide deals with the identification of small mammals (first of all, mouse-like rodents and shrews). Small mammals are a traditional object of investigations for many specialists as well as it is the basic mammalian group registered by standard traps (living traps and Gero's traps). Main methods of small mammal census are described; advices for using of diagnostic characters and for identification of age and sex of captured animals are given. Key is building using dichotomy system, and it is presented as one main key to families, and 10 special keys to genera and species of each family. Totally, this guide included 7 tables and 45 figures; bibliography includes 197 sources (incl. 54 main books and reviews).

Contents of this volume is the following:

Summary (<i>this page</i>)	5
Foreword	6
Part 1. Micromammalia and their census	7–13
Part 2. Diagnostic keys and features	14–21
Part 3. Keys to genera and species of non-Muroidea	22–31
Part 4. Keys to genera and species of Muroidea	32–49
Part 5. Annexes (measurements, literature)	50–61
Postscript	62

Пам'яті Олександра Мигуліна

Передмова

З часу видання останнього визначника ссавців фауни України, підготовленого О. Корнієвим (1965), минуло 35 років. За цей час наші погляди на склад фауни, як і сам склад фауни, змінилися. Особливо значні зміни відбулись у поглядах на родовий і видовий склад дрібних звірят. Неоднорідність їх вибірок показана при вивченні мінливості краніометричних ознак, особливостей морфології зубів, вивченні хромосом та електрофоретичних спектрів протеїнів. Цей період ревізії випав на 1980–2000 роки і зараз загалом завершений. Очікувані темпи поповнення контрольного списку дикої теріофауни України тепер становлять менше 1 виду на 2–3 роки.

За час, що минув, число видів ссавців нашої фауни зросло із 102 (зведення проф. Корнієва) до 132 видів (огляд автора у зведенні “Ссавці України під охороною Бернської конвенції”). З цих 132 видів вісім (довгокрил, росомаха, тюлень-монах, летяга, сурок гірський, тарпан, кулан, скельниця) вимерли в історичні часи, інші 124 присутні у сучасній фауні. Основу цього списку — а це 66 видів — складають комахоїдні та гризуни, серед яких за останні два десятиліття виявлено чимало видів-двійників. Більшість з них відносять до групи дрібних ссавців, або мікромамалій.

Ця група звірів є основним об'єктом дослідження більшості теріологів, що визначається її високою чисельністю, простотою обліку і здобування, високим рівнем таксономічної, екологічної та географічної диференціації, важливим індикаторним, епідеміологічним і господарським значенням. Численні зміни у поглядах на склад мікротеріофауни визначили важливість підготовки нового зведення, а безпосередня причетність автора до цих змін — до необхідності підготовки цього керівництва.

Автор

